

معین گوہر

(سرایہ اہل منبر)

تألیف ابی الفتح محمد بن علی الکراچی
ترجمہ و اعراب مرتضیٰ احمد دیان

کراچکی، محمد بن علی، - ۴۴۹ ق.

[معدن الجواهر، فارسی]

معدن گوهر / مؤلف ابی الفتح محمد بن علی الکراچکی؛ مترجم مرتضی احمدیان، - قم: گلپای
بهشت، ۱۳۸۳.

۲۰۸ ص.

ISBN 964-94663-4-7: ۱۰۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. اندرزنامه‌های عربی - متون قدیمی تا قرن ۱۴. ۲. اخلاقی اسلامی - متون قدیمی تا قرن
۱۴. ۳. احادیث اخلاقی - قرن ۵ ق. الف. احمدیان، مرتضی، ۱۳۲۳ - مترجم، ب. عنوان.

۲۹۷/۶۷

BP۲۴۹/۵۴ م ۶۰۴۱

۱۳۸۳

۸۲-۲۷۲۵۰ م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات گلپای بهشت

نشانی: قم صندوق پستی ۳۷۹۵-۳۷۱۸۵. تلفن: ۸۸۱۳۸۸۹ (۰۲۵۱)

معدن گوهر

(سرمایه اهل منبر)

ناشر: انتشارات گلپای بهشت • مؤلف: ابی الفتح محمد بن علی الکراچکی
مترجم: مرتضی احمدیان • لیتوگرافی: سعیدی • چاپ: زیتون • نوبت چاپ: اول / زمستان ۱۳۸۳
صحافی: حکیم • طراح جلد و صفحه‌آرا: مرتضی فتح اللهی ۹۱۳۲۵۱۳۴۵۰
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه • بها: ۱۰۰۰ تومان
کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است
شابک: ۹۶۴-۹۴۶۶۳-۴-۷

فهرست مطالب

گفتار مترجم	۶
گفتار محقق	۱۰
مؤلف کیست؟	۱۳
باب اول: خصلت‌های یگانه	۲۱
باب دوم: خصلت‌های دوگانه	۳۴
باب سوم: خصلت‌های سه گانه	۵۵
شرح	۷۲
باب چهارم: در خصلت‌های چهارگانه	۸۷
(بی وفائی دنیا)	۱۰۸
باب پنجم: در خصلت‌های پنجگانه	۱۲۱
باب ششم: خصلت‌های ششگانه	۱۳۷
باب هفتم: خصلت‌های هفت گانه	۱۵۴
باب هشتم: خصلت‌های هشت گانه	۱۶۶
باب نهم: خصلت‌های نه گانه	۱۸۰
باب دهم: خصلت‌های ده گانه	۱۹۳

گفتار مترجم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ،

وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَإِلِهِ الطَّاهِرِينَ.

بر صاحبان عقل و اندیشه پوشیده نیست، که هر انسانی گم شده‌ای دارد که پیوسته به دنبال او و در جستجوی آن است.

گاهی گم شده خود را، در ثروت اندوزی و پول جستجو می‌کند، و زمانی در جاه و مقام و بعضی از اوقات در آموزش علم و دانش، و خلاصه گم شده انسان کمال است و او بدنبال کمال است.

ولی این کمال چیست؟ که هر کس آنرا طلب می‌کند؟ به نظر این حقیر آن کمال ایمان و تقوی و عمل صالح است که از کلمات الهی یعنی قرآن و سخنان پیامبر و ائمه اطهار و حکماء و پیران سالخورده جهان دیده نشأت می‌گیرد.

جوانان ما در زمانهای گذشته با احترام خاصی که برای علماء و

بزرگان دین قائل بودند پیوسته از آنان در مشکلات و گرفتاریهای دینی و دنیائی خود استمداد جسته و از کلمات گهرآمیز پیامبر اکرم و ائمه اطهار که از زبان علماء و دانشمندان معظم جاری بود کمال استفاده را می بردند و آنان چه بسا مهمترین مشکلات و دعوای گروهی را با خواندن یک حدیث از ائمه اطهار حل و فصل می کردند.

ولی متأسفانه اکنون جوانان ما از علماء و روحانیون محترم فرار می کنند و خود را مهمتر از آنان میدانند و شاید این بسبب عملکرد بد ما باشد که قدرت دستان آمد و نتوانستیم کماهی حقها از آن بهره برداری کنیم.

من از اوان نوجوانی عاشق حدیث بودم، و در خدمت یکی از اساتید خود میرفتم و روزی یک حدیث برایم می خواند و تجزیه و ترکیب و ترجمه می کرد و من می نوشتم و حتی به این هم بسنده نمی کردم و خدمت پیران سالخورده می رستم و از آنان نصیحت و کلمات حکمت آمیز طلب می کردم.

حتی یادم هست که حدوداً در سن هیجده سالگی بودم که پیرمردی را دیدم که سن او از صد سال متجاوز بود به او گفتم یک نصیحت و موعظه ای برای من بفرمائید، او در حالی که موهنای صورتش کلاً سفید شده بود با صدائی لرزان که حکایت از پیری مفرط می کرد گفت:

صبح صادق می دمد بیدار باش همچو بلبل بر سر گلزار باش
کم خور و کم خواب و کم گفتار باش

که پند او در گوش من بود تا هم اکنون که از حافظه ام استفاده کرده و آن را نوشتم، کلمات این پیرمرد هم برگرفته از احادیث ائمه اطهار علیهم السلام است.

است و در قرآن مجید از این کلمات گهرآمیز تعبیر به گنج شده است، چنانچه در تفسیر آیه شریفه «وَكَانَ ثَغْرُهُ كَنْزُ لَهَا» در زیر این دیوار گنجی برای آن دو بچه یتیم بود، از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام وارد شده که آن گنج طلا و نقره نبوده بلکه لوحی بوده که در آن چند کلمه حکمت‌آمیز ثبت شده بود.

و باز در سال ۱۳۶۰ هجری شمسی با عده‌ای از طلاب جهت تبلیغ به شیراز رفتیم و خدمت مرحوم آیه‌الله دستغیب رسیدیم و از ایشان کلماتی چند از احادیث و پند و اندرز طلب کردیم که ایشان سفارش شیخ بهائی را به طلاب برای ما نقل کرده که در کشکول ممتاز مفصل آنرا نقل نموده‌ام.^۱

و سخنان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار آن قدر جذاب و دلنشین و موجب روشنائی دل است که در زیارت جامعه کبیره می‌خوانیم «كَلَامُكُمْ نُورٌ وَأَمْرُكُمْ رُشْدٌ وَوَصِيَّتُكُمْ وَالتَّقْوَىٰ وَفِعْلُكُمْ الْخَيْرُ وَعَادَتُكُمْ الْإِحْسَانُ» یعنی سخنان شما نور و امر شما موجب رشد و کمال انسان، و وصیت شما به تقوی و کار شما خیر و عادت شما احسان و نیکوکاری است» و واقعاً سزاوار و شایسته است که انسان برای یادگیری کلام ائمه اطهار راهها بییماید، چنانچه حضرت امیرمؤمنان در نهج البلاغه^۲ در قسمت سخنان حکمت‌آمیز کوتاه خود می‌فرماید: «أَوْصِيَّتُكُمْ بِخَمْسٍ لَوْصَرْتُمْ إِلَيْهَا أَبَاطَ الْإِبِلِ لَكَانَتْ لِيذَلِكَ أَهْلًا...»

شما را به پنج چیز سفارش می‌کنم که برای بدست آوردن آنها اگر با

۱. گنجینه جواهر با کشکول ممتاز، ص ۶۹.

۲. نهج البلاغه فیض ص ۱۱۱۳ حدیث ۷۹.

پاشنه‌های پای خود بزیر بغلهای شترها بزنید و به شتاب بروید و رنج و سختی را بر خود هموار سازید، شایسته و سزاوار است، ۱- باید هیچیک از شما امیدوار نباشد جز به پروردگار خود ۲- نه ترسد مگر از گناه خود ۳- اگر چیزی را که نمیداند، از او پرسند باید شرم نکند که بگوید نمیدانم، ۴- اگر چیزی را نمیداند باید خجالت نکشد از اینکه آنرا بیاموزد، و صبر و شکیبائی از ایمان بمانند سر است از تن، و خیری نیست در تنی که سر نداشته باشد و در ایمانی که با آن صبر و شکیبائی نباشد.

مقصود این است که حضرت در این حدیث شریف ترغیب و تشویق نموده که برای یادگیری و به دست آوردن سخنان گرانمایه اگر رنج سفر را بر خود هموار سازید و راهپیمایی زیادی کنید، شایسته و سزاوار است.

و این کتاب حاضر با حجم کوچک خود پر است از احادیث بسیار سودمندی که هر خواننده‌ای به آن نیازمند است، از فضلاء و دانش پژوهان عزیز خواستارم که اگر از نظر اعراب و ترجمه احادیث، به اغلاط و اشتباهاتی برخورد کردند، اولاً با بزرگواری خود غمض نظر فرموده، ثانیاً مترجم را آگاه نمایند تا در چاپهای بعد مرتفع شود. ان شاء الله تعالی

در خاتمه از مطالعه کنندگان عزیز خواستارم که در مظان استجابات دعا این حقیر و والدین و اموات خود و اینجانب را از دعای خیر و طلب مغفرت فراموش نفرمایند.

گفتار محقق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(۱)

«حکمت و دانش گمشده مؤمن است»^۱ و مؤمن پیوسته بدنبال علم و دانش است و هر جا آنرا یافت فرامی‌گیزد و آنرا همانند آئینه‌ای صاف در برابر خود قرار داده تا عیوب و نواقص خود را در آن به بیند، چون مؤمن پیوسته در تهذیب نفس و تحلی و تخلی است، و آن زیور دادن خود به کمالات و خالی کردن نفس از ردائل و زشتیها است، و مرتب از فرصت استفاده می‌نماید تا حسنه‌ای به حسنات خود بیفزاید و سیئه‌ای از سیئات خود بزداید.

این کار هر مؤمنی است که بر نفس خود مسلط و رهبر و هادی او عقل او است، که به نور عقل خود را از لغزشها و هواهای نفسانی و

۱. نهج البلاغه فیض ص ۱۱۱۲ حدیث ۷۷

شهوآت دور ساخته و علاوه بر بهره گیری از تجربیات خود در زندگی، از پیشوایان دینی و دانشمندان گذشته نیز که این حکمت‌های منثور و سخنان موزون و احادیث منقول را از خود بیادگار گذاشته‌اند استفاده نماید.

این شکوفه‌های باطراوت و این گلهای معطر که بوی آن در بوستانهای کتاب گسترده است، افقهای خیر و صلاح را برای نسل بشریت می‌گشاید که اگر انسان پیوسته آنها را در پیش رو داشته باشد و بخواند و حفظ کند و گفتار و کردار خود را مطابق آنها گرداند خصوصاً سخنان گهرآمیز پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام که چراغ هدایت همه انسان‌هاست خیر دنیا و سعادت و خوشبختی آخرت را در آغوش خواهد گرفت.

(۲)

دانشمندان اسلامی استقبال شایانی از روایات پیامبر اسلام و ائمه اطهار علیهم السلام و سخنان حکمت‌آمیز فلاسفه و متفکرین اسلام و غیر اسلامی نموده‌اند، و آن احادیث و کلمات حکیمانه را در تألیفات و کتابهای خود بر حسب ذوق و سلیقه خود به طرق گوناگونی جمع کرده‌اند. که از میان آنان حکیم فرزانه و دانشمند مشهور علامه ابی الفتح محمدبن علی کراچکی است که این سخنان و کلمات حکمت‌آمیز را بصورت شماره‌ها و اعداد پیوسته جمع نموده است که در باب اول، خصلت‌های یگانه، و در باب دوم دو گانه و در باب سوم خصلت‌های سه گانه را ذکر نموده است.

کتاب حاضر یکی از تحولات علمی جدید و شگفت است

که تقدیم شما خوانندگان عزیز می‌گردد که مؤلف آنرا به ده باب تقسیم کرده است و در هر بابی دسته‌ای از سخنان پیامبر و ائمه علیهم‌السلام و نیز کلمات حکیمانه مسلمانان و غیر مسلمانان را به ترتیب بیان نموده است.

و راهی که مؤلف در این کتاب پیموده است این است که اولاً از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نقل سخن فرموده و ثانیاً از بعضی از ائمه علیهم‌السلام، و در ثالث از دانشمندان اسلامی و رابعاً سخنان حکیمانه فلاسفه گذشته غیر مسلمان را نقل می‌فرماید.

و این کتاب با این حجم کوچک خود مقداری معنی به از احادیث و سخنان را در خود گردآوری نموده است، زیرا که سندهای احادیث حذف شده و مؤلف پاورقی و حاشیه هم بر آن ندارد، و گویا قصدش این بوده که تعداد زیادی از گفتار حکیمانه و احادیث معصومین را در حجمی قابل حمل و کوچک برای خوانندگان جمع نماید.

و این کتاب، مصدر عظیمی است برای موضوعات اخلاقی گرانبها، و شاهکاری است از ادبیات شیوا و باشکوه عرب، که با این طرزى که مشاهده می‌فرمائید تقدیم خوانندگان عزیز گردیده است.

ولی در عین حال از اهل فضل و علم و ادب عذر خواهی می‌نمائیم که به علت عدم دسترسی به نسخ متعدده نتوانستیم آنرا تکمیل نمائیم، بطوریکه در نظیر این کارهای فنی علمی معمول است.

مؤلف کیست؟^۱

مؤلف این کتاب شیخ فقیه قاضی ابوالفتح محمد بن علی بن عثمان کراجکی، از بزرگان علماء و فقهاء و متکلمین، رئیس شیعه، صاحب تصنیفات گرانها است.

او در علم نحو، لغت، نجوم، طب، و علم کلام، و فقه و حدیث، استادی کارآمد بود، تمام صاحبان اجازه روائی از شاگردان شیخ مفید و شریف مرتضی و شیخ طوسی اجازه خود را به او مستند می کنند، که حدیث خود را از او و از دیگر علماء شیعه و اهل سنت نقل می نمایند، و

۱. کتابهایی که ترجمه مؤلف از آنها گرفته شده است به ترتیب ایجاد عبارتند از:

الف - امل التأمل ۲/۲۸۷.

ب - روضات الجنات ص ۵۵۲.

ج - اعلام زرکلی ۷/۱۶۲.

د - رجال بحر العلوم ۳/۳۰۸۳۰۲.

ه - لؤلؤة البحرين ص ۳۳۷.

و - مرآة الجنان ۳/۷۰.

ز - لسان المیزان ۵/۳۰۰.

ح - بحار الانوار ۱/۱۸ و ۳۵.

ط - ریحانة الادب ۳/۳۵۲.

ی - شذرات الذهب ۳/۲۸۳.

ک - مصفی المقال ص ۳۷۵.

ل - هدية العارفين ۲/۷۰.

م - معالم العلماء ص ۱۱۹.

ن - مستدرک وسائل الشیعه ۳/۴۹۷.

س - الذریعة ۱/۵۷ و ۲/۱۶، ۲۷، ۳۴، ۳۳۷، ۳/۹۲ و ۱۷۱ و ۴/۲۱۰، ۲۱۶، ۳۵۹، ۴۲۹ و ۱۱/۲۹۸ و

۱۶/۳۹۳ و ۱۷/۲۱۴ و ۱۸/۱۶۱.

ع - الکنی و الالقاب ۳/۱۰۸.

ف - الفوائد الرضویة ص ۵۷۱.

گروهی از علماء معاصر او روایات را بر او خوانده‌اند و از او نقل حدیث می‌کنند، او شاگرد شیخ مفید و علم الهدی است و در رمله سکونت داشت، و از بعضی از بزرگان مشایخ در حلب و قاهره و مکه و بغداد و سایر شهرها اخذ علم و حدیث نمود، و در تاریخ دوم ربیع الثانی سال ۴۴۹ هجری قمری در شهر صور وفات یافت.

کتاب کنز الفوائد او به طوری که سید بحر العلوم در کتاب رجال خود می‌فرماید، دلیل است بر فضل و دانش و کمال علم او، بطوریکه در تحقیق و دقت و اطلاع بر مذاهب و اخبار و عذوبت الفاظ و حسن طریق به کاملترین درجه رسیده بود.

او بطوریکه بعضی از معاصرینش نقل نموده‌اند دارای تالیفات بسیاری بوده است که از آن جمله است:

۱- کنز الفوائد

۲- الاستطراف فی ذکر ما ورد من الفقه فی الانصاف

۳- الاستنصار فی النص علی الائمة الاطهار

۴- الاعلام بحقیقة ایمان امیر المؤمنین و اولاده الکرام

۵- البرهان علی صحّة طول عمر صاحب الزمان

۶- البیان عن جمل اعتقاد اهل الایمان

۷- التعریف بحقوق الوالدین.

۸- التعجب من اغلاط العامة فی مسألة الامامة.

۹- تفضیل امیر المؤمنین علیه السلام.

۱۰- تهذیب المسترشدين

۱۱- شرح جمل العلم للمر تضى.

۱۲- الکَرَّ و الفَرُّ فی الامامة

۱۳- معارضة الاضداد باتفاق الاعداد.

۱۴- معدن الجواهر و رياضة الخواطر (کتاب حاضر)

۱۵- معونة الفارض فی استخراج سهام الفرائض

۱۶- المنهاج فی معرفة مناسک الحاج

۱۷- النوادر

۱۸- وجوب الامامة.

(۴)

و کَرَّاجِک، بفتح کاف و کسرة جیم، نسبتی است به کَرَّاجِک یعنی کسی که خیمه درست می کند، و لذا بعضی از مترجمین او را به خیمی تعریف کرده اند، و بعضی کَرَّاجِک بضم جیم ضبط نموده اند که نسبتش به کَرَّاجِک باشد و آن دهی است در نزدیکی دروازه شهر واسط، این مطلب را یاقوت در معجم البلدان ۴/۴۴۳ ذکر نموده است ولی درست نیست.

نسخه ای که ما این کتاب را از روی آن تحقیق نمودیم، تنها نسخه ای بود که پیش برادرمان جناب حجة الاسلام و المسلمین حاج سید محمود مرعشی نجفی بود، که این نسخه در میان مجموعه ای از رسائل بود که عبارتند از:

۱- النکت الاعتقادية، از: شیخ مفید.

۲- شرح واجب الاعتقاد، از عبدالواحد بن الصفی النعمانی.

۳- وصية النبی (صلی الله علیه و آله) لابی ذر الغفاری.

۴- وصية النبی (صلی الله علیه و آله) لعلی علیه السلام.

- ۵- النفلیّة، از: شهید اوّل محمد بن مکی العاملی.
- ۶- معدن الجواهر و ریاضة الخواطر - از - کراجکی.
- ۷- قصّة الحولا مع زوجها و وصیة النبی ﷺ لها.
- ۸- احادیث متفرقه، از کتابی که اوّل و آخر نداشت.
- ۹- منظومة ملحّة الأعراب، از حریری.

این مجموعه را علی بن حسین بن حسین بن الضائم الحسینی العنقانی به طوری که در آخر کتاب شرح واجب الاعتقاد آمده است در روز شنبه آخر جمادی الثانی سال ۹۰۲ نوشته است

و در حواشی و رقهای بعضی کتابهای این مجموعه سخنان بلیغ و خصال و صورت خطی تملکات، و تواریخ متفرقه ای است بطوری که در صفحه آخر کتاب نفلیه شهید آمده است این کتاب را شهید ثانی زین الدین علی بن احمد العاملی در تاریخ روز شنبه نوزدهم ربیع الآخر سال ۹۵۰ هجری قمری نوشت.

و در جنب آن مرحوم حاج شیخ عباس قمی بتاریخ ۱۳۴۴ ه تصدیق نموده است که این خط، خط شهید ثانی است.

و این نسخه خطی معدن الجواهر با اینکه از نظر تاریخی مهم است، ولی دارای اغلاط و تحریفات و سقط زیادی است، به طوریکه هر که آن را به بیند و بخواند متوجه این مطلب می شود، و با اینکه به خط نسخ روشن نوشته شده، قواعد املاء صحیح را رعایت ننموده است، و نقطه های بسیاری از کلمات را نگذاشته است، و اگر دسترسی به نسخه دیگری نداشتیم نمی توانستیم آنرا تصحیح نمائیم ولی این نسخه را اصل قرار دادیم، و شاید در آینده نسخه ای بهتر از این به دست آوریم تا

بتوانیم آنرا بصورتی بهتر و زیباتر از این چاپ و در اختیار فضلاء و دانشجویان و دوستان علم و ادب قرار دهیم.

(۵)

در خاتمه از برادرم جناب حجة الاسلام والمسلمین حاج سید محمود مرعشی فرزند مرحوم حضرت آية الله العظمی سید شهاب‌الدین نجفی مرعشی قدس سره، تقدیر و تشکر می‌نمایم از اینکه نسخه گرانهای خطی را در اختیارم گذاشت تا آنرا تحقیق نموده و به آسانی در اختیار علم دوستان و فضلاء قرار گیرد، و نیز از هر کسی که مرا در این زمینه یاری و کمک نمود سپاسگزاری می‌نمایم.

این بود مقدمه محقق جناب حجة الاسلام والمسلمین علامه شهیر حاج سید احمد حسینی اشکوری بتاريخ دوازدهم شعبان ۱۳۹۲ هـ ق بر معدن الجواهر که اینجانب آن را ترجمه نمودم، توفیقات روز افزون ایشان و دیگر خدمتگزاران به اسلام و مسلمین را از درگاه ایزد منان خواستارم.